

נאמר של נייר

הסופר שהתאבד מעולם האתמול * ארבעים שנות

ספר מעולה * שעת החסד של השירה * עגנון בוחר נשיא אמריקאי

תרגום

צוויג

אחד מהספרים שריגשו אותי ביותר בימי צעורי, היה סיפורו של סטפן צוויג (נולד בווינה ב-28.11.1881. התאבד בספרו פוליס, בראזיל ב-23.2.1942). העולם של אתמול בתרגומו של ברוך קרופניק (קראו). ספר אוטוביוגרפי מרגש, המתאר את ילדותו, בחרותו, בגרותו וגיורו של צוויג מבית הקיסרות האוסטרו-הונגרית, שנרמסה בידי הקלגסים הנאציים.

בימים אלה ראתהאור בעברית מהדורה מתורגמת מחדש של העולם של אתמול. צוויג, שהיה לפני חמישים שנה הסופר המתורגם ביותר בעולם, נחשב כמחבר יוצאדופן בתרבות שבין שתי מילחמות העולם. הוא היה אהוב על בניצח מוסר ליני, שגוא על גבלס, ושימש אחד ממי סמלי הטרגדיה היהודית במרכזאירופה. טראגדיה זו הולוכה אותו להתאבד אחרי יום הולדתו ה-60. בגלות בבראזיל, עם השלמת סיפורו העולם של אתמול.

סטפן צוויג, חושף בסיפורו האוטוביוגרפי רפי יריעה של עולם הולך ונעלם. עולמה של וינה, בית הקיסרות ההאבסבורגית, וינה של ארתור שניצלר, ריכארד בך-הופמן, פטר אלטנברג וההו פון הופמאנספאל. צוויג מתאר את קרקע צמיחתו של סופר באותה תרבות רבתי-לאומים של הקיסרות שאיננה עוד. הוא מתאר כיצד פירסם את ביכורי שיריו בקובץ צנום תחת הכותרת מתיירי ה-סוף, וקיבל את הצעתו של ריכארד דאהמל להקדיש עצמו לתרגומים משירת אירופה החשה. עד מהרה הושפע צוויג

* סטיפאן צוויג — העולם של אתמול, זיכרונות של נויאירופה; עברית: צבי ארד; הוצאת זמורה ביתן — מו"לים; 317 עמודים (כריכה קשה).

סופר צוויג ומשורר ואדרי נומשים את אירופה הפיתרון של תיאודור הרצל לבעייה היהודית

ותיבא אלימות מכל סוג. בנישקו האחד והיחיד — המחשבה האות הכתובה — הטיף לעולם חדש וטהור. צוויג, שראה עצמו כהתגלמות היהודי הקוסמופוליט כמאורח-העולם, נלחם למען אידיאלים של חופש מוחלט לפרט, סובלנות גועית ודתית.

אלא שהפסימיזם הולך ומתגבר בראיית העולם שלו. ב-1934, כאשר התחילו לעבור בגבול ליד ולצבורג ראשוני הפליטים היהודיים מגרמניה, ניבא צוויג את פרוץ מלחמת-העולם השנייה. הוא מכר את סירתו ומצא מיקלט בסיפריית הר ברטיש מיוזיאום, שם אסף חומר למרי סטיוארט שלו. הוא קיבל אזרחות בריטית, עקר לארצות-הברית, וכאשר הצטרפה זו למלחמה, חי כבר בפטרופוליס, בבראזיל. צוויג האמין בניצחון כוחות השאול של היטלר, ואז התאבד עם אשתו הצעירה, והביא לכך שרדיו ברלין יצהל, ויבשר לעולם: „היהודי הפיקה צוויג גואש מן המירון, יודיו תומאס מאן, סירב להשתתף באזכרה, כי ראה בהתאבדותו בגידה.

העולם של אתמול הוא מיסמך חייו ומותו של צוויג באירופה הזוחלת לקראת גסיסת תרבותה. זהו ספר של תיעוד מרתק ומבריק על כ-60 שנות תרבות שהולידה את מיטב רעיונות התרבות של תחילת המאה, בנייהם חוזה המדינה, בנימין תיאודור ואב הרצל, שמקומו לא נפקד מסיפורו של צוויג. „עורף-הפיליפנים של עזיה פראיה פואסה, היה תיאודור הרצל, והוא הדמות ההיסטורית הראשונה שגשגתי בחיי, כמובן, כולי לדעת איזה מצפה אדרי נקרא ארצות-החלל כגורל העם היהודי ובתולדות ימינו...“

צוויג מזכיר בהעלם של אתמול את אחד הסיפורים הנשכחים אודות הרצל, וכיצד ניסה זה לפטור את בעית היהדות בהתנצרות כללית: „הוא רצה אז את הדת מנת הדימוניות לשים קץ אחת ולתמיד לבעיית היהודים, על-ידי אחד היהדות הנצרות כאמצעות שכר המתי מצדן. בדרך ראיתו הדרמטית תיאיר לעצמו

(על ג'וזף פושה, שריהמיטרה הבוגר דני של נאפוליאון, שהשר יוסף בורג הוא האבטיפוס שלו). צוויג קובע את מקום מגוריו בטירה קטנה על הר הקפור צינים בולצבורג, טירה שנקראה בשנות ה-20 ה-30 וילה אירופה, מכיוון שמיטב יוצריה של אירופה, אישים כג'יימס ג'יימס, תומאס מאן, ארטור פופס קאניני ובלה בארטוקו, התארחו בה.

בניגוד לנאציזם, שהתעצם במרכז אירופה ואיים לדרוס את הרוח האנושית, האמין צוויג בעוצמה האנושית וההומאנית.

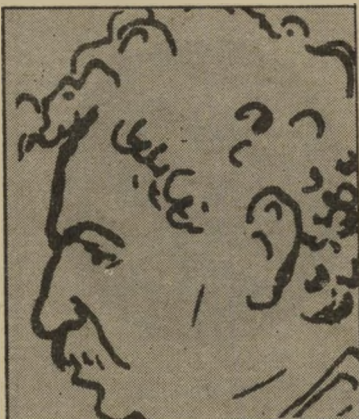
מהבלגי אמיל ורהארן ומשירתו של ריינר מריה רילקה. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הסתלק צוויג לשווייץ, שבה כותב את הפואמה הדרמטית שלו ירחיו שבה הוא מציג את הנביא הנלעג העומד בין אלהיו לעמה, המוסת בידי נביי איהשקר ושיכרון המילחמה.

אחרי המלחמה העולמית שב צוויג לאוסטריה, מפרסם סיפורים כאמוק (1922) ופוחת בפירסום סידרת ביוגרפיות, שבכמה מהן הגיע לתפוצה רב-לשונית עצומה. ביוגרפיות כמו אראמסוס מרוטרדאם ופושע

החוויה הישראלית - עם עובד - עם קורא

שכנראה לא מצא כהן עניין מיוחד. הפירחה, הזמן הארץ-הרחוק, שגורשו לו, לברל, בשיתרושיית עם אנשי הרחוק, לא היה להם נבול, ועם זאת קצר מענות ותלונות למכביר...“ סידרת-האב של סיפורי עם עובד היתה סידרת לדור, שבה הובאו קלטיקאנים של הספרות הרוסית, עם יצירות מקור של חיים הזז, א"א קבק, יהודה ברילא, רודי בליק ואחרים. בין הספרים האחרים שראו אור, היה סיפורו המונומנטאלי של הסופר האיטלקי איגנציו פילונה בית-ספר לדיקטטורים (שמן הראוי היה להוציא בימים טרופים אלה במהדורה חדשה ומתוקנת העשויה לחשוף מעט מה-אמת הפופוליסטית המתרחשת במדינת ישראל של ה-1940). על טעם הבחירה של כצנלסון בספרים מוסיפה אניטה שפירא במונוגרפיה שלה עליו: „בבחירת הספרות הפוליסטית יצא ברל מתוך ההנחה, שהספרים מוקדמים לפועלים, אנשים שאין להם פנאי לקרוא ספרים הרבה, ועל כן צריכה ההוצאה לערוך למענם את חומר הקריאה...“ ברל היה זה שטבע את איכות המו"לות, העומדת לעם עובד עם עצם היום הזה: „בתור עורך היה ברל קפדן ומתמיד. כרבו בתחומים שמוצא בהם עניין, ירד לפשרי הפרטים של הבאת הספרים לדפוס. הוא הקפיד על אחדות הכתיב, על קפדן הסידור. הוא הנחה ניקוד חלקי, כדי להקל על הקורא...“ אלא שמותו של ברל כצנלסון החליש עד מהרה את מעמדה של הוצאת עם עובד, שהגיעה באמצע שנות ה-50 למשבר אירגוני וכספי. אך גורלה של ההוצאה היה מן הסתם לקום וליפול עם מודתיו של רודי בליק-גוריון, ואת מקומו של ברל אמת תפס במחצית שנות ה-50 משה שרת, אחרי שבגוריון הדיחו ממי שרת ראשה-הממשלה ושרה-החוק. שרת קומם הוצאה זו, והקים את הסידרה הספרית לעם, שעד עצם היום הזה היא הגשמת סיסמת היסוד של עם עובד.

בחודש שעבר התרחש אחד האירועים התרבותיים החשובים ביותר בתרבות הישראית. אירוע שנערך בלא תוסים, חצוצרות ובימות של פסטיבלים. האירוע: 40 שנה להוצאת הספרים עם עובד. הוצאה שהיא הגשמת חלומה החשוב ביותר של ברל כצנלסון. חלום שהתחיל להתגשם כאשר צבאותיו של הפילדמארשל רומל אימו ממידיבריות צפון-אפריקה על היישוב היהודי בארץ. אחרי כמה שנים של הטרדת ראשי הציבור ההסתדרותי בארץ, בדבר הצורך התרבותי, ביסודה של הוצאת-ספרים, במטרתה להפוך עם עובד לעם קורא בספרים, התחיל כצנלסון בהגשמת חלומה. אחרי שפסח בין השמות עם עובד לאובניים, בחר בראשון, והכניסו בבלה האחרית לתקציב ההסתדרות: „רנע קט עלה בחדל להכניס את ההסתדרות — בדיעבד או שלא בדיעבד — לא למיפקל מחילי בלבד, כי אם באחריות לגורלה של הספרות העברית ולמצב עמדתה של הספר העברי...“ כפי שמצטטת אניטה שפירא, בספירה ברל מתוך מיכתב של כצנלסון לרודי זכאי.

מייסד כצנלסון תרומת מודתי בגוריון

במשך ארבעים שנות עם עובד ראו אור יותר מ-1900 ספרים, ומדי שנה היא מפרסמת כ-100 כותבים חדשים וכמיליון עותקים של ספרים בכל התחומים. אין ספק כי חגה של הוצאת עם עובד הוא חג לספרות הישראלית, חג שמעטים כדוגמתו.

עלה לאי-ישיעור. המשררות לא הניחו אותו לנמשך ועררר את קינאתה של לאה, הגם